

ANOTÁCIE

SNOLLVLONNV

LENGYELOVÁ, TÜNDE. ŽIVOT NA ŠLACHTICKOM DVORE. BRATISLAVA : SLOVART, 2016, 248 S. ISBN 978-80-556-1287-4.

Obdobie posledných rokov sa v slovenskej historiografii čoraz viac nesie aj v znamení výskumu šľachtickej vrstvy, ktorej systematické skúmanie pred rokom 1989 nebolo z ideologických dôvodov možné. Spojenie výskumu ranonovovekej šľachty a v zahraničí, ale aj u nás čoraz viac populárnejšieho výskumu dejín každodennosti predstavuje aj publikácia pracovníčky Historického ústavu Slovenskej akadémie vied Tünde Lengyelovej. Autorka v práci s podtitulom *odev – strava – domácnosť – hygiena – voľný čas*, dokázala využiť nesmierne bohatý a pomerne kvalitne zachovaný archívny materiál v podobe menej tradičných prameňov, akými sú testamenty, denná korešpondencia, denníky, inventáre či memoáre. Na základe nich tak postupne v šiestich kapitolách odhaľuje každodenný život elít v 16. – 17. storočí na príklade takých významných uhorských rodov, akými boli Thurzovci, Pálffyovci, Thököliovci, Esterházyovci a iné rody.

K lepšiemu vykresleniu doby je úvod prvej kapitoly zameraný na zasadenie obdobia aj do politického kontextu bezprostredne spojeného so situáciou po bitke pri Moháči, ktorá následne ovplyvnila aspekty života všetkých vrstiev uhorskej spoločnosti. K úplnému objasneniu dobovej situácie autorka slúži aj predstavenie šľachtického dvora a jeho premien ako centra spoločenského života, doplneného o charakteristiku dobového ideálu tak muža, ako aj ženy. Druhá kapitola je zaoštraná na režim dňa a starostlivosť o telo vyšších spoločenských kruhov. Čitateľ sa tak postupne oboznámi s dennými rituálmi, dozvie sa, kedy šľachtici vstávali, či naopak zaspávali, ale aj to, že s etablovaním raňajok ako ďalšieho denného chodu popri obede a večeri, sa začalo práve v priebehu 16. a 17. storočia.

V nasledujúcich podkapitolách sa autorka mierne snaží vyvracať mýtus o katastrofálnom stave osobnej hygieny v ranom novoveku. Následne tak bližšie analyzuje využitie verejných mestských kúpeľov, holičských či ránohájických dielní. Termálne kúpele opisuje ako miesto určené nielen na udržanie čistoty tela a fyzickej kondície, ale aj ako stredisko spoločenského života, kde sa popri relaxe a zábave dobre nadväzovali aj nové známosti, dokonca

v niektorých prípadoch predstavovali ideálne miesto na konanie svadby či trávenie rodinnej dovolenky. Kapitulu dopĺňajú zaujímavé informácie týkajúce sa starostlivosti o fúzy, bradu, zuby ale aj zložitých dámskych účesoch a spôsobov ich úpravy. Úplný záver patrí dobovým receptom na krásu, ktoré z pohľadu dnešného čitateľa vyznievajú viac než bizarné.

Tretia kapitola publikácie sa venuje odievaniu. Uhorský odev popisuje ako súhrn tradície západných a východných módných vplyvov, pričom sa móda pochopiteľne týkala len vyšších spoločenských kruhov a tí jej počas svojho života pripisovali mimoriadnu pozornosť, čomu zodpovedala aj zložitosť dobových odevov. Jednotlivé podkapitoly tak podrobne opisujú časti mužského, ženského, ale aj detského ošatenia a obuvi, ich zloženia, ako aj farebných variácií doplnených o ukážky z konkrétnych prameňov. Záver kapitoly tvorí aj letný pohľad do života a výchovy detí ranonovovekých elít.

Za najzaujímavejšiu časť práce osobne považujem štvrtú kapitolu zaoberajúcu sa stravovaním, ktorá je veľmi netradičnou sondou do útrobov šľachtickej kuchyne. Pozornosť v nej je mimo šľachty venovaná aj personálu kuchyne s popisom ich funkcií či konkrétnej špecializácie, rozličným stolovacím rituálom, ale aj dôkladným opisom vybavenia potrebných pre jej každodenný a bezproblémový chod. Jedálne lístky, účty či korešpondencia poslúžili autorke na dôkladné zmapovanie pestrosti jedál a drahých, často aj exotických komodít, ktoré sa nobile dostávali na stôl. Za zmienku určite stojí aj časť práce venovaná nápojom, osobitne liečivým, ale aj škodlivým účinkom liehovín, doplnená o recepty ľudových liečiteľov v boji proti postupne sa rozmáhajúcemu celospoločenskému fenoménu – alkoholizmu. Kapitulu na záver dopĺňajú zaujímavosti zo šľachtickej kuchyne a niekoľko príkladov v podobe receptov na prípravu jedál zo 17. storočia.

V poradí piata kapitola je zaoštraná na dobové šľachtické bývanie, ktoré v spomínaných storočiach sprevádzal stavebný rozvoj v podobe renesančných kaštieľov a kúrií. Za najreprezentatívnejšiu stavbu, pomocou ktorej aj Lengyelová predstavila dispozičné riešenia domova šľachty, považuje majestátny kaštieľ Thurzovcov v Bytči. V kapitole sa ďalej pochopiteľne bližšie venuje aj interiérovému zariadeniu kaštieľov, ktoré podobne ako dnes, podliehali akejsi dobovej móde. Mimo nábytku sa

autorka zamerala aj na opis predmetov každodennej potreby, akými sú paplóny, ktorých cena sa šplhala do astronomických výšok, ale napríklad nočníkov a dobových záchodov. Šľachtické sídla tak v sebe spájali prepojenie účelnosti a estetickosti zároveň.

Búranie pomerne zaužívaného stereotypu týkajúceho sa toho, že aristokracia a šľachta žila len z práce poddaných, je predmetom aj poslednej kapitoly monografie, ktorá sa zameriava na voľnočasové aktivity vyšších spoločenských kruhov. Nakoľko status uhorského šľachtica so sebou prinášal celý rad povinností, vychutnávanie si voľného času sa nieslo v znamení širokého spektra rozličných aktivít. Oblíbenou činnosťou sa stalo čítanie kníh a zakladanie rodových knižníc. Mnoho šľachticov sa venovalo aj umeniu, či už v podobe písania poézie ale aj komponovaniu hudby, s ktorou sa bezprostredne spája tanec ako ďalšia zo zábav uhorskej šľachty. Ako autorka vysvetľuje, šľachte nebolo neznáme ani divadlo. Medzi ďalšie záujmy, o ktorých sa autorka podrobnejšie zmieňuje, sú práce v záhrade a s tým spojené pestovanie bylín, plodov a kvetov, tradičné a veľmi populárne šľachtické poľovačky, chov koní, starostlivosť o „domácich maznáčikov“ a rôzne druhy hier a hazardu.

Anotovaná publikácia je písaná síce odborným, zato veľmi prístupným štýlom a je tak vhodná nielen pre odbornú, ale širokú verejnosť, ktorá si chce rozšíriť svoje obzory v podobe pohľadu na každodennú realitu ranonovovekého uhorského šľachtica doplnenú o nespočetné množstvo netradičných a zaujímavých dejinných informácií.

Mgr. Katarína Hromuláková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

PEKÁR, MARTIN. PRÍBEH JURAJA SZÁNTA :
RÓZHOVOR O ZÁCHRANCOCH A OBETI.
KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA
V KOŠICIACH, 2018, 122 S.
ISBN 978-80-8152-583-4.

Dejiny ľudstva sa skladajú z miliónov čriepkov. Len ich postupným spájaním dokážeme vytvoriť plastický a snád aj reálny obraz o tom, čo sa stalo – včera, pred mesiacom, rokom, storočím. Jedným z takýchto čriepkov je aj príbeh Juraja Szánta, prešovského Žida, ktorý prežil besnenie druhej svetovej vojny.

Možno by sa dalo namietat, že o holokauste bolo popísaného už veľa, známe sú všetky dôležité fakty, ktoré ovplyvňovali sled udalostí. Táto kniha je však venovaná jednotlivcovi a jej cieľom je zaplniť oblasť tzv. malých dejín, aby každý z nás pochopil, že sa nás naša história týka. Nás jednotlivcov.

Kniha vychádza z rozhovoru historika Martina Pekára s Jurajom Szántom, jadro knihy tvoria dve kapitoly: 1. Doma; 2. V Papradne, ktoré sú napísané formou otázok a odpovedí. Úvodné slovo patrí Ivanovi Kamencovi, ktorého si dovoľíme citovať: „*fenomén holokaustu je stále živým, ustavične znepokojujúcim morálnym spoločenským problémom*“, s čím sa dá pod vplyvom udalostí u nás i v celej Európe jednoznačne súhlasiť.

V prvej kapitole sa dozvedáme o živote Juraja Szánta v rodnom Prešove. Narodil sa v roku 1919 v rodine úspešného staviteľa Ludovíta Szánta. Matku stratil ako malý, jeho otec sa druhýkrát oženil, takže mu neskôr k dvom bratom pribudol aj tretí nevlastný. S otcom si nebol blízky, napriek tomu mu bol vzorom pre jeho celoživotnú pracovnú dráhu, ktorou bola oblasť stavebníctva. Okrem životopisných údajov, opisujúcich rodinné zázemie, štúdium, či voľnočasové aktivity, sa v rozhovore kladie dôraz na vnímanie zmeny medzinárodno-politickej situácie konca 30. rokov, ako ich respondent vnímal a prežíval z pozície maturanta, ktorým v tom čase bol. Dôležitou je tiež otázka postoja ľudí voči rodine a zmien v ich správaní. Ako Juraj vypovedá, všetkých ovládal strach. Opisuje tiež dôsledky prijímaných protizidovských opatrení a ich vplyv na dianie v jeho najbližšom okolí. Po maturite pracoval na stavbe justičného paláca, čo bola najväčšia investičná akcia v Prešove v čase existencie Slovenského štátu. Otec po arizácii svojho stavebného podniku tento de facto naďalej viedol, a to ako konzultant. Ako oceňovaný stavebník získal výnimku na základe rozhodnutia Ministerstva vnútra pre seba i rodinu, avšak Juraj pociťoval veľký strach z vládnucej situácie, preto obmedzil svoj pohyb na verejnosti na minimum. Od marca 1942 (kedy vyšiel úplne prvý transport mladých židovských dievčat práve z Prešova) do septembra 1943 sa ukrýval prevažne v budove vojenských kasárni, kde legálne pracoval.

Druhá kapitola je venovaná jeho odchodu do pohraničnej obce Papradno pri Považskej Bystrici. Prišiel sem v septembri 1943 ako

zamestnanec Všeobecného stavebného družstva v Bratislave a mal sa podieľať na obnove vyhorenej dediny. Spočiatku býval ako nájomník v dome Vendelína Hariša. Opäť je rozoberaná otázka správania sa obyvateľov dediny k jeho osobe. Podľa jeho slov ho komunita bez výhrad prijala, on sám však pociťoval vnútorný strach. Po obsadení dediny Nemcami v auguste 1944 odišiel na kopanice k rodine Hausnerovcov, kde sa ukrýval. Po skončení vojny sa vrátil do Prešova, kde pracoval v otcovom obnovenom podniku, ktorý sa podieľal na povojnovej rekonštrukcii východného Slovenska. Z rodiny neprežil druhú svetovú vojnu brat Imrich, ktorý spolu s bratom Zoltánom bojoval ako partizán. Bol zajatý a spolu s ďalšími zastrelený v Čiernom Balogu. Juraj udržiaval so svojimi záchrancami kontakty aj po vojne. Viacerých navrhol na udelenie titulu Spravodlivý medzi národmi, ktorý v roku 2004 nakoniec dostali Vendelín Hariš a Ján Hausner. Touto výpoveďou, obsahnutou v knihe, chcel zdokumentovať ďalšej generácii fakt, že existovali ľudia, ktorí pre neho riskovali životy.

Kniha obsahuje aj tretiu kapitolu s názvom *Prečo tento príbeh a čo nám hovorí*, v ktorej nám Martin Pekár z pozície historika objasňuje dôvody, ktoré ho viedli k spísaniu osobnej výpovede Juraja Szánta. Jedným z nich bolo, že napriek pomerne komplexnému poznaniu dejín holokaustu slovenská spoločnosť pred ním zatvára oči a dosiahnuté vedecké poznanie sa nedarí zasadiť do spoločenského vedomia, čo dokázali aj rozsiahle výskumy historického vedomia obyvateľov Slovenska. Cestu vidí v snahe zaujať ľudí a pritiahnúť ich pozornosť priblížením osudov jednotlivcov. Do tejto koncepcie zapadá i anotovaná publikácia. M. Pekár ozrejmuje okolnosti jej vzniku a priebeh prípravy, analyzuje obsah odpovedí v súvislosti s dejinnými udalosťami danej doby. Rozhovor doplnil o archívny výskum, na základe ktorého charakterizuje život židovskej komunity v Prešove v 20. storočí, jednotlivé prijímané protizidovské opatrenia a ich uplatňovanie v meste, ako aj reakcie majoritného slovenského obyvateľstva na tieto opatrenia a podoby pomoci prenasledovaným Židom.

V závere sa čitateľovi prihovára Juraj Szánto a objasňuje cieľ, ktorý sledoval pri poskytnutí rozhovoru. Bolo ním vzdať úctu ľuďom, ktorými bol počas vojny obklopený, pripomenúť pozitívne veci, lebo negatívnych bolo

podľa jeho názoru už dosť a vytvoriť most medzi ľuďmi.

Publikácia je bohato ilustrovaná dobovými fotografiami Prešova, rodinnými fotografiami Szántovcov, výstrižkami dobovej tlače a fotografiami archívnych dokumentov. Text rozhovoru je tiež doplnený poznámkami, objasňujúcimi jednotlivé historické pojmy, udalosti či osoby. Nechýba ani zoznam prameňov a literatúry.

Kniha je výpoveďou človeka, ktorý prežil holokaust. Cez jeho rozprávanie dokáže čitateľ vnímať obraz mesta a dediny a život ľudí v nich očami rozprávača, cítiť jeho prežívanie udalostí, ktoré spôsobili hlbokú jazvu na duši mnohých národov.

Mgr. Ivana Červenková, PhD.
Slovenský národný archív

ŠVORC, PETER – DERFIŇÁK, PATRIK
(EDS.). PODKARPATSKÁ RUS A VÝCHODNÉ
SLOVENSKO V SÚRADNICIACH ČASU (1918 –
1939): ČRIEPKY Z HISTÓRIE. PREŠOV:
VYDAVATELSTVO PREŠOVSKÉJ UNIVERZITY
V PREŠOVE, 2017, 236 S.
ISBN 978-80-555-1941-8.

Z pohľadu slovenskej historiografie patria dejiny Podkarpatskej Rusi k stále málo preskúmanej oblasti, hoci popularita výskumu v danej sfére naďalej rastie. Nemožno však ignorovať fakt, že oblasť Zakarpattia bola s územím dnešného Slovenska úzko spätá už od stredovekých čias, čoho sú si plne vedomí aj autori anotovanej kolektívnej monografie. Publikácia, ktorá bola vydaná v rámci riešenia grantového projektu VEGA – *Slovensko a Podkarpatská Rus v medzivojnovom období – hľadanie novej koexistencie*, je z formálneho hľadiska rozdelená do ôsmich samostatných kapitol mapujúcich, prevažne pomocou metódy sondy, rozličné aspekty života Slovákov a Rusínov medzivojnového obdobia.

Namiesto tradičného úvodu sú hneď prvé stránky venované problematike Slovákov a Rusínov v predvečer vzniku Československa. Peter Švorc v nich opisuje pokusy o vyčlenenie autonómneho územia obývaného rusínskym obyvateľstvom v rámci monarchie podobne tak, ako sa o to snažili slovenskí národní buditeľia. Pomerným neuralgickým bodom daného

obdobia sa stalo určenie etnografickej hranice medzi Slovákami a Rusínmi, čo sa odrážalo aj vo vymedzení Slovenského Okolia v Memorande z roku 1861. Autor však aj na základe prác lingvistu a filológa Samuela Czambela popisuje vzájomné vzťahy oboch etník ako bezproblémové, pričom k ich narušeniu došlo až so vznikom Československej republiky. Rovnako tak autor podotýka, že výskum treba chápať aj v rovine interetnickej, nakoľko sa predmetné územie netýka len Rusínov a Slovákov, ale maďarskej, poľskej, nemeckej či židovskej menšiny.

Druhá kapitola predstavuje náčrt mechanizmu začleňovania sa Podkarpatskej Rusi do územia novovzniknutej republiky, v ktorej Švorc opisuje nielen možné alternatívy štátotvorných snáh Rusínov, ale aj postupné vytriazovania z nenaplnených očakávaní od predstaviteľov Československa s vyvrcholením v podobe vystúpenia Karpatskej Ukrajiny z federácie po marcových udalostiach v roku 1939. Samostatná časť kapitoly je venovaná aj kultúrnej a národnej orientácii Rusínov, ktorých lingvistická nehomogénnosť sa predstavila aj do oblasti spisovného jazyka a s tým súvisiaceho vzdelávania a školstva, ako aj letným načrtnutím nepriaznivých a zaostávajúcich hospodárskych pomerov oblasti.

V poradí tretia kapitola sa venuje problematike volieb z roku 1924 na stránkach vöbec prvého regionálneho denníka, a to *Slovenského východu*, ktorý mapoval dianie aj v Podkarpatskej Rusi. Autor, Ján Džujko, v nej analyzuje predvolebnú kampaň politických strán v podobe schôdzí a stretnutí politických strán. Mimo predstavení informácií o politickej scéne zároveň odhaľuje dobové prognózy denníka v konfrontácii s reálnymi výsledkami volieb. Nasledujúce tri štúdie publikácie sú venované problematike židovskej menšiny. V prvej z nich, Martin Hajduk, v úvode ponúka stručný exkurz do historiografie zaoberajúcou sa židovskou minoritou, pričom zdôrazňuje najmä to, že prevažná väčšina tejto spisby je zameraná hlavne na tragické osudy počas druhej svetovej vojny. V ďalších riadkoch tak ďalej rozoberá chaotickú situáciu po vzniku republiky spojenú s tzv. rabovačkami. Peter Švorc svoju kapitolu o Židoch na Podkarpatskej Rusi v 20. rokoch 20. storočia začína stručnou introdukciou do dejín života Židov v Podkarpatskej Rusi, ich následným začleňovaním sa do spomínaného prostredia, demografickým rozložením a s tým spojených problémov v sčítaniach židovskej menšiny,

ako aj postupným zlepšovaním sa ich spoločenského postavenia. Pokračuje vysvetlením pomerne pesimistického nazerania sa židovskej minority na začlenenie sa Podkarpatskej Rusi do Československa, nakoľko sa z ruského obyvateľstva, dovtedajšej minoritnej skupiny, razom stal štátotvorný element. Do publikácie svojou kapitolou prispela aj Gita Geremešová, ktorá sa v nej podrobnejšie venuje Chasidom v pluralite konfesií v Podkarpatskej Rusi a východu Slovenska v prvých dekádach 20. storočia. Úvod tejto kapitoly je mimo samotných Chasidov venovaný aj rozboru geograficko-historického prostredia daného územia so všetkými jeho špecifikami, ktoré v priebehu storočí výrazne formovali dve odlišné náboženské tradície – západné kresťanstvo a východné kresťanstvo a mimo nich aj množstvo iných kultúr zahŕňajúc aj židovstvo. Ako sama autorka konštatuje, prioritu konfesionality po oboch priemyselných revolúciách nahradila etnicita, avšak dobová inteligencia pochádzala najmä z radov cirkevnej hierarchie, čím sa stala výrazným elementom v boji o svojbytnosť príslušného etnika. Autorka tak plynule prechádza k dejinám chasidského pietistického hnutia, ktoré sa na rozdiel od rabinizmu sústreďovalo na nižšie vrstvy. Mimo osobností, ktoré formovali toto hnutie, tak v kapitole ozrejmuje aj pohľad na ich zvyky, tradície, spôsoby slávenia sviatkov, ako aj výklad judaizmu z pohľadu Chasidov.

Ďalšou zaujímavou štúdiou je práca Petra Kovaľa venujúca sa chorobám a zdravotníckym zariadeniam na Slovensku a Podkarpatskej Rusi v bezprostredných rokoch po vzniku republiky. Podobne, ako v iných štátnych sférach, tak aj v zdravotníctve vystala po vzniku republiky potreba unifikácie spojená s ďalšími širokospektrálnymi problémami. Jedným z nich bol aj alarmujúci stav šírenia nákazlivých chorôb, a to hlavne v hospodársky najzaostalejších častiach krajiny. Problémy boli znásobené aj nedostatkom kvalifikovaného zdravotníckeho personálu, absenciou zdravotníckych zariadení, ako aj častokrát zanedbávanou osobnou hygienou. Uvedené skutočnosti si tak vyžadovali aj legislatívne riešenia. Mimo prvých opatrení v podobe povinného očkovania sa objavovali aj menej tradičné formy prevencie. Príkladom zo štúdie môže byť zapožičanie sanitného vlaku Amerického Červeného kríža či zriadenie špeciálnej štátnej epidemickej autokolóny,

ktorej problematike autor v publikácii venoval značnú pozornosť, pričom sa nevyhol ani popisu rozličných prekážok pri jej pôsobení. Kovaľ v ďalších riadkoch rozoberá aj problémy s osvetou v tlači ohľadom hygieny spojené s vysokým podielom negramotného obyvateľstva, pričom túto úlohu v tomto období suplovali najmä školské zariadenia, či popisom situácie v nemocenských zariadeniach, o ktorých progres sa postarali aj odborníci z radov českých lekárov.

Posledná a zároveň aj najrozsiahljšia kapitola, ktorej autor je Patrik Derfiňák predstavuje opis situácie na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi pomocou pomerne netradičného prameňa – staničnej kroniky. Podľa samotného autora predstavujú kroniky, ktorých písanie bolo aj legislatívne ošetrené od roku 1923, jedinečný pohľad na vývoj dopravy, hospodárstva, ale aj iných aspektov života na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Okrem akéhosi všeobecného predstavenia kroník, ich uchopenia v legislatívnych rámcach, opisu toho, kto zápisy písal a o čom informovali, ich Derfiňák postupne analyzuje aj na konkrétnych železničných staniaciach. Menovite ide o Veľké Kapušany, Čop, Kamenicu na Uhom a Berehovo. Ich výber nebol náhodný a autor v ňom zohľadnil jednak geografickú polohu obcí, ako aj národnostné či konfesionálne zloženie obcí.

Hoci anotovaná monografia nemá za cieľ zmapovať všetky hľadiská vzájomných vzťahov Slovenska k Podkarpatskej Rusi, vhodne zvolenou prezentáciou niektorých aspektov pomocou metódy sondy, umožňuje čitateľovi hlbšie nahliadnuť do každodenného života obyvateľstva v predmetnej oblasti. Ako čitateľ kvitujem aj množstvo dobových fotografií a iných obrazových prameňov, ktoré podčiarkujú snahu autorov čo najdôkladnejšie vykresliť širokospektrálny obraz medzivojnového obdobia v oblasti Zakarpattia.

Mgr. Katarína Hromuláková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

TETTINGER, MAREK – SNOPEK, JURAJ. AKO SI ZOSTAVIŤ RODOKMEŇ. BRATISLAVA: IKAR, 2017, 224 S.
ISBN 978-80-551-5749-8.

Pozornosť nejedného profesionálneho i amatérskeho genealóga nepochybne zaujala publikácia *Ako si zostaviť rodokmeň* s podtitulom *Spoznajte históriu svojho rodu*. Ide o veľmi zaujímavú praktickú príručku určenú všetkým záujemcom o genealógiu a rodinnú históriu, predovšetkým však tým, ktorí s pátraním po svojich predkoch začínajú. Príručka totiž sprevádza čitateľa krok za krokom od teoretických základov a vymedzenia genealogických pojmov, ako probant, ascendent, rodový vývod, rozrod či strata predkov, až po praktické informácie o možnostiach bádania v rámci svojej rodiny, v matrikách i o využití ďalších užitočných zdrojov a stále väčšieho množstva dostupných informácií na internete. Autori, Juraj Snopek a Marek Tettinger, ktorí majú dlhoročné skúsenosti s publikovaním množstva článkov s tipmi a návodmi pre začínajúcich i pokročilých nadšencov genealógie na internetovej stránke www.geni.sk, v nej zhrnuli všetky nazhromaždené poznatky, skúsenosti a dôležité informácie získané stovkami hodín štúdia historických dokumentov, ktoré mnohým čitateľom pátraniu po minulosti svojich predkov istotne uľahčia.

Po teoretickej časti, ktorá stručne načrtáva nazeranie ľudí na svojich predkov v minulosti, je čitateľ v ďalších kapitolách podrobne oboznámený s jednotlivými druhmi prameňov a s možnosťami prístupu k nim, či už prvotným získaním východiskových informácií v rodine, alebo následným vyhľadávaním záznamov v archívoch a na internete. Autori sa pritom detailne zaoberajú matrikami ako najdôležitejším genealogickým zdrojom. Približujú ich vývoj, analyzujú jednotlivé druhy a ozrejmujú problémy spojené s ich prepisom a prekladom z latinského, maďarského či nemeckého jazyka. Čitatelia pritom určite ocenia, že v prílohe môžu nájsť aj prepis a preklad predtlačných obecných uhorských matrik z rokov 1895 – 1906 s uvedením najčastejšie sa vyskytujúcich záhlaví matrik. Kapitola venovaná matrikám poskytuje aj praktické informácie o ich uložení v štátnych archívoch spolu s podrobným opisom postupu pri bádani v archíve. Osobitná pozornosť

je pritom upriamená na internetovú stránku www.familysearch.org, ktorá sprístupňuje zdigitalizované matriky a umožňuje uľahčené vyhľadávanie v indexovaných záznamoch. Praktické príklady okrem podrobného opisu vyhľadávania odhaľujú i nedostatky internetovej stránky súvisiace s nesprávne indexovanými zápismi, chýbajúcimi stranami či nesprávnym zaradením matrik alebo farností, prípadne poukazujú na niektoré zvláštnosti latinských zápisov či poznámky, s ktorými sa v matrikách môžeme najčastejšie stretnúť. Pri samotnom čítaní matrik, či už v podobe mikrofilmov v archíve, alebo digitalizátov na internete, bude čitateľom nepochybne nápomocná slovníková časť tvoriaca prílohu publikácie s prekladom najbežnejšie používaných latinských a maďarských výrazov usporiadaných podľa tematických okruhov.

Osobitne sú v publikácii charakterizované ďalšie genealogické zdroje, ako urbáre, rôzne súpisy a sčítania obyvateľstva, obsahujúce mnohé zaujímavé informácie, ktoré niekedy pomáhajú preklenúť medzery v rodových líniách. Čitatelia sa v tejto kapitole môžu dozvedieť o stave zachovania a uložení súpisov. Okrem toho sa autori venujú aj starým mapám a cechovým dokumentom, približujú dobové reálie, teda postavenie jednotlivých vrstiev spoločnosti, vojenské povinnosti predkov či otázku pôvodu priezvisk, a samozrejme neobišli ani rôzne domáce i zahraničné online databázy, prípadne špecializované sociálne siete zamerané na poskytovanie genealogických informácií.

Po predstavení celého radu genealogických prameňov prechádza publikácia k praktickej časti. Kapitola *Genealógia v praxi* ukazuje vzorový postup bádania, keďže, ako autori uvádzajú, schéma pátrania je vo svojom základe podobná takmer vo všetkých prípadoch. Názorný príklad pomáha čitateľovi pri zostavení vlastného rodokmeňa a umožňuje zachytiť prípadné úskalia a chyby, ktoré často vznikali pri matričných zápisoch. V prípade potreby sa môže čitateľ tiež dočítať o možnostiach hľadania dokumentov v zahraničí, predovšetkým v Čechách a na Morave, resp. v Maďarsku, a o dostupnosti českých zdigitalizovaných matrik či iných genealogických zdrojov na internete.

V záverečných častiach publikácie autori analyzujú výhody a nevýhody najpopulárnejších genealogických programov a online

aplikácií špecializovaných na spracovanie genealogických údajov, prostredníctvom ktorých je možné zozbierané informácie ukladať a vytvoriť výsledný rodokmeň. Informujú tiež o problematike digitalizácie rodinného dedičstva na uchovanie získaných dokumentov a o písaní rodinnej kroniky. Čitateľom určite pomôžu aj zhrnuté tipy a triky, ktoré je potrebné mať na pamäti pri spracovávaní výsledkov i najčastejšie chyby, ktorých sa pri tvorbe rodokmeňa môžu dopustiť. Záverečná kapitola potom predkladá prehľad starých mier a vývoj platidiel na našom území. Knihu uzatvárajú už spomínané prílohy a zoznamy použitej a odporúčanej literatúry, pričom celkový dojem z publikácie umocňujú dobové fotografie a výstižné citáty, ktoré dopĺňajú každú kapitolu.

Publikácia *Ako si zostaviť rodokmeň* prehľadným a zrozumiteľným spôsobom sprístupňuje sumár neoceniteľných poznatkov nevyhnutných pri zostavovaní rodokmeňa a je mimoriadne prínosná pre tých, ktorí sa rozhodli pátrať po rodinnej minulosti. V súčasnej dobe, v čase neustále narastajúceho záujmu o poznanie života predkov, je takáto príručka, napísaná navyše pútavým štýlom, cennou pomôckou. V radoch verejnosti si istotne nájde mnoho čitateľov, ktorí s nadšením odhaľujú skryté tajomstvá svojej rodiny. A čo vy, poznáte svojich predkov?

PhDr. Lucia Tokárová, PhD.
Štátny archív v Košiciach

MÁRAI, SÁNDOR. DENNÍKY 2. BRATISLAVA :
KALLIGRAM, 2012, 419 S.
ISBN 978-80-8101-690-5.

Máraiove denníky, začínajúce 3. januárom 1957 a končiace 15. januárom 1989, sú druhou časťou, priamym pokračovaním jeho predchádzajúcich denníkov mapujúcich najmä roky jeho detstva a mladosti, prežitých v Košiciach, ktoré vyšli v bratislavskom vydavateľstve Kalligram pod označením *Denníky 1*.

Denníky 2 sú klasickou ukážkou pamäti emigranta, ktorý pod tlakom komunistického režimu opúšťa domovinu a po náročnom štyridsaťročnom putovaní európskymi a americkými veľkomestami – Ženeva, Neapol, New York, Salerno, napokon uviazne na

západnom pobreží Spojených štátov, v kozmopolitnom centre San Diego. Pamäte vykazujú charakteristické znaky memoárovej literatúry a mapujú zložitý, striktnie racionalizovaný Máraiov vnútorný svet. Okrem spomenutej charakteristiky majú tieto memoáre určitý parabolický rytmus, ktorý sa atmosférou i predstretou dynamikou ponáša na hudobnú symfóniu. Úvodné dynamické pasáže postupne stagnujú a vyúsťujú do pomalých tokov udalostí, aby v druhej časti opätovne gradovali a tak nedovolili čitateľovi knihu zavrieť a odložiť bokom.

Dielo sa nevyznačuje výlučne naratívnym charakterom, ale predstavuje Máraia ako brilantného filozofa s originálnym ideovým konceptom, oplývajúcim úprimnosťou. Na strane druhej, máme možnosť na štyristodevätnástich stranách prežiť s autorom tridsaťdva rokov z jeho života. Jednoducho povedané: vidíme Máraia starnúť a napokon umrieť. V zápise z roku 1988 sa uvádza text existenciálneho charakteru: *„Zostal som úplne sám, zrak a chôdza sú čoraz horšie, čítal dokážem už iba štvrťhodinku (...) Alkohol takmer žiadny, pohár riedeného vína, občas pivo. Približne desať cigariet denne. Sex vôbec, ani vo sne (...)“* (s. 418).

Denníky nepredstavujú iba literárny, filozofický (cituje Schopenhauera i Kanta) a teologický skvost (keď niekoľkokrát spomína Kierkegaarda), ale prinášajú aj autentické opisy historických udalostí a sociologických postrehov, prípadne netradičných črt. Medzi najpozoruhodnejšie istotne patria výpovede o situácii obyvateľov Budapešti z roku 1957: *„Čo sa dnes doma deje? Nič. Absolútna apatia. Ľudia majú dostatok jedla a teroru; všetko ostatné je hmlisté a beztvaré. Jedlo zjedia a o teror sa nikto nestará (...)“* (s. 7).

Na inom mieste píše: *„Čo sa stalo doma je veľká, veľmi veľká vec. Nejde o „revolúciu“, ale že Maďarsko bolo na chvíľu naozaj beztriedne.“* (s. 8.) Publikácia má teda interdisciplinárny charakter. Zaujme najmä jeho pozorovací talent, kde o úrovni ľudskej civilizácie píše nasledovné: *„Duchovná a mravná úroveň civilizácie ešte nikdy nepoklesla na úroveň, kde sa nachádza dnes. Stačí sa postaviť pred trafikú (...), stačí si zapnúť televízor, vojsť do kina (...), stačí si otvoriť noviny a prečítať si, (...) že terorista v podstate len nastoľuje spoločenský poriadok, keď vrhá bomby a vraždí nevinných (...), stačí vidieť vedcov,*

čo za ná denníku mzdu predávajúci moci všetky katastrofické varianty. (s. 254). Zobudiť sa do tohto sveta, prizvukuje, vyšúchať si z očí karpiny niekoľko tisícročného sna, zrazu nám musí byť jasné, že sa niečo stalo, že sa niečo skončilo. Márai citlivo vníma striedanie epoch a nastupujúcu rýchlu zmenu životného štýlu charakterizovaného povrchnosťou. Memoáre majú v celku ponurý, ba až pesimistický charakter. Žiarivým opakom sú len zápisky z autorovho cestovania po jednotlivých mestách a štátoch USA a Mexika (Florida, Louisiana, Texas, New York, Phoenix, Los Angeles, Santa Barbara atď.), z ktorých priamo srší nadšenie a radosť z pobytu. (s. 60-112).

V poslednej tretine života ho postupne opúšťajú manželka Lola, Krištofko, adoptívny syn Jánoš, všetci traja súrodenci – kompletná rodina, kolegovia, priatelia a známi. Márai prichádza o generačných druhov a zostáva sám vo svete, ktorému už v podstate nerozumie. To sa odrazí nielen v skracovaní zápisov a volaní po starých, stabilných „monarchistických“ hodnotách, ale aj v skeptickom pohľade na osud pamätníkov, keď hovorí: *„Spoločný osud všetkých pamätníkov je ten, že podstavec nakoniec ocikajú psy.“* (s. 416-417). V tomto bezútešnom stave navštívi Sándora smrť, na ktorú sa však stihol evidentne vopred dobre pripraviť (v podstate si ju privola).

„Nelúčim sa, len pôjdem dopredu“ cituje výrok umierajúceho francúzskeho biskupa. (s. 417). Posledný zápis je z 15. januára 1989, niekoľko dní pred jeho odchodom.

Aj keď sa Máraiovi nepodarilo dožiť nastávajúcich historických pohybov prebiehajúcich za Železnou oponou, som presvedčený o tom, že svojimi *Memoárm*i sa taktiež podieľal na prichádzajúcich demokratických zmenách vo svojej vlasti.

PhDr. Mgr. ThLic. Ján Mičko, PhD.
Technická univerzita v Košiciach